

Győri László

A fesztelen válasz

Amikor megkérdezték Petri Györgyöt, hogy nemzedéktársaiból szerinte ki a legjobb költő, habozás nélkül azt válaszolta: Várady Szabolcs. Nagyon jó poéta, kedves, figyelmes szerkesztő, de nemzedékünk legjobb költője: Péntek Imre. Egészen nyugodtan leszögezhetem, hiszen egyetlen verseskönyvemet sem Péntek Imre építette föl, és nem állította rólam, hogy én vagyok nemzedékünk legnagyobb költője, sőt nem átalotta azt írni egyik versemről, hogy a vége kriminálisan halovány. Petri György felnyitotta a szememet, új eljárást tanultam tőle, ne restelljünk jól ítélni barátaink felől, jól, sőt egészen jól, tegyük meg őt fesztelenül, a tárgyilagosság legkisebb jele nélkül, saját elfogult, belső ítéletünkre hallgatva, a legjobbnak, a legnagyobbinak, igen, tegyük meg mindent, ami tőlünk telhető – erre tanított Petri György, s én igyekeztem tőle átvenni ezt a rokonszenves módszert, mert a módszer kétségkívül megnyerő. Ez a metódus Hábi-Szádinak is tetszene, nem venné gúnynak Petri György ellenében, mert a vonzalmat, a rokonszenvet, ezt a kellemes, minden korban elől való, érdemül tartott emberi tulajdonságot ki merné csúful emlegetni?

Péntek Imrét sohasem kényeztették. A békebeli kritikák hol azt írták róla, népies, hol azt, hogy groteszk. A legtöbben semmit sem mondtak. Az Akadémia irodalomtörténete 1986-ban a negyvennégy éves költőt még csak meg sem említette, amikor az Elérhetetlen föld című antológiát vette sorra. Ha Péntek nem írt volna Cserhát Józsefről, ha 1974-ben nem jelent volna meg Éjféli pályaudvar című könyve, egyáltalán nem került volna bele a panorámába. 1986-ra ugyan a Lemondóka is kikerült a nyomdából, arról azonban a lomha irodalomtörténet már tudomást sem vett. Ma talán mint adathalmazt elővesszük, de ítéleteit félretoljuk. Csak az a baj, hogy nincs helyette másik. Valami homályos értékrend lebeg a levegőben, az úgynevezett közvélemény, amelyből legalább kettő van, mint ma ebben az országban mindenből. Péntek Imrét egyik sem tartja számon, én legalábbis nem érzekelem: nem hallom a rádióban, a televízióban, nem látom az irodalmi folyóiratokban, nem hallom, hogy díjat kapott volna, nem olvasom, hogy ösztöndíjban részesült. Úgy érte el hatvanötödik születésnapját, hogy a legújabb, a húsz-harmincéves nemzedék hírért sem hallotta, ha egy olyan folyóiratnak küldene verset, amelynek főszerkesztője harminc-negyvenéves, azzal a szöveggel kapná vissza küldeményét, hogy „Tisztelt Péntek Imre Úr! Versének nosztalgikus íze-hangulata kétségkívül megkapó, ám a szöveg ewel együtt sem győzött meg maradéktalanul – közléséről így le kell mondanunk. Tisztelettel.”

Amiből tisztán kiderülne, sápadt fogalmuk sincs, ki ez az ember, hogy ez az ember nemzedékének legjobb költője. Nemzedékének legjobb költője, hogyha értik, miről beszélnek eleitől fogva. Negyvennégy évesen még kihagyták az irodalomtörténetből, hatvanöt évesen már túlgázoltak rajta. Ha jól tudom, öt könyve van, az elsőt harminckét éves korában engedték kibocsátani, az utolsó hatvanéves korában jelent meg. Egy-egy évtizedre alig hogy egy esik. Ilyen keveset írt volna? Ilyen sokat dolgozott, ilyen sokat írt újságot, ilyen sokat szerkesztett. Volt munkatársa a miskolci Napjainknak, a szombathelyi Életünknek, alapította és szerkesztette az Árgust, hogy rövid futamú utódja sértésekkel halmozza el, most pedig főszerkesztője – otthon – az egerszegi Pannon Tükörnek. Azt hiszem, ez a munka, ez a fáradozás kárpótolja azért, amit egyéb tekintetben megtagadtak tőle.

Valljuk be, akikkel együtt indult, azok is értetlenül nézték költészetének újabb meg újabb fordulatait, mindig egyet kértek tőle számon: az első hangütést. Legyintettünk a kísérleteire, ki akartuk ütni az avantgárdból, holott olyan nyelvi erővel és képzelettel művelte, mint azok sem, akiknek a nyomán elindult. Később klasszicizálódott, enyhített a tobzódáson, változott és megmaradt ugyanannak, aki volt. A nyelvvel ugyanazt művelte, amit a valósággal: kiforgatta, kifordította, hogy megnézze kívül-belül. Nyomozott, kereste, lefűlte a tettest. Gyors és jó szemű költő, intellektuális, de nem okoskodó, friss asszociációi sohasem kopnak el. (Opel, sosem kop el!) Csak csodálkozhatunk azon, hogy nem vették észre, milyen könnyedén versel, milyen magától értetődő, váratlan rímei vannak, s mindezt a műfordítóipar nem használta ki. Talán egy-két orosz verset ha magyarra ültetett.

Most, amikor hatvanötödik születésnapján köszöntjük, csupa elégedetlenség van bennem. Az illetékesek mulasztottak, átaludták Péntek Imre költészetét.

Jómagam ébren, régóta figyelem. Elsős egyetemista korunk óta ismerjük egymást. A Ménesi úti Eötvös Collegium épületében laktunk, noha nem voltunk Eötvös-kollégisták, vagy ahogyan a nem Eötvös-kollégisták hívták őket: fatókúek. Hogy ők fatókúek, arról szobatársam, a fehérvári Palovecz János világosított föl, aki sokszor és kedvtelve emlegette őket ezen a néven. Mi mind a ketten normálisak voltunk, csak éppen a kollégium épületében foglaltunk helyet. Úgy emlékszem, valamikor 1961 februárjában egy farsangi esten ismerkedtünk össze, lent, az asztaloknál, italozás közben. – Verset írok. – Én is. – Megmutatod? – Fölmentünk, s előhúztuk a verseinket, s elnyémekkel én egyáltalán nem voltam meglegedve, csak a jó szándék tartotta össze őket, hiába igyekeztem, a telegépzelt papírokat később ki is hajítottam. Éppen sokadik költői válságomat éltem át, a hangomat kerestem. Péntek Imre verseit viszont irigykedve olvastam:

világos, célra törő és célba érő versek voltak épkezláb mondatokkal, a normális képek, a keresetlen, nem művi rímek egységbe álltak össze, nem úgy, mint az én verseim, azok eszközeim elégtelensége folytán szétestek, erőltetettek, kínoisan homályosak, zavarosak voltak. „Sokan meghaltak, meséli anyám.” – így kezdődött az egyik verse, s én egyenesen bámultam a gondolati, a formai tisztaságot. A többi sor kihullott az emlékezetemből, ezt az elsőt viszont nemhogy nem felejtettem el, évtizedekig ismételtettem magamban. Amikor 2002-ben a Vörösmarty Társaság kiadásában megjelent *Ví(g)aszkereskedés* című kötete „válogatott és még újabb” verseivel, ahogy felütöttem, mit ad Isten, mi az első, a Törött fénykép: „Sokan meghaltak, meséli anyám. / Öregek voltak! Fiatalok / is! Sok rokonom, ismerősöm halott: / a kicsi Hány lány, / a tótfalusi Rozi néni, s ki tudja, hány / nótát húzott a kocsmasarak / fő-főzenésze, most halott, halott, / lassan fél éve már.” Nem csalt meg az emlékezetem, ez a tizennyolc-tizenkilenc évesen írott szonettje nagyon szép kezdet.

1964-ben elhatároztuk, egy kicsit meghosszabbítjuk az egyetemem. Ezzel a megfontolt szándékkal én az előadásokra, a szemináriumokra el se jártam, Péntek Imre, azaz jut eszembe, akkor még Molnár Imre, igen, akár le is kollokválhatott volna, de ugyanazzal a megfontolt szándékkal kilyukasztotta a vizsgaidőszakot. A negyedik év második szemeszterét ilyenformán meg kellett ismételnünk. Újlipótvárosban, a Raoul Wallenberg utcában laktunk albérletben. A főbérő minden este bélyegyet áztatott egy temérdek lavórban, ipari mennyiségben, és isten tudja, mitől, minden este rettenetes bűzzel árasztotta el a zubogó filagóriát.

Én az egyetem jogi karának a könyvtárában címeírtam; kíséreltem a mai Hollán Ernő utcába, a 15-ös busz megállójához, amely játszi módon egyenesen a munkahelyem elé vitt, ő viszont Szentendrén dolgozott, de ott is valahol messze, a Pismány nevű városrészben. Oroszt tanított, ami nem nagyon esett nehezére, mert eredetileg magyar-orosz szakra járt, arra felvételizett, arra vették föl, a második évtől ugyan az orosz filozófiával cserélte fel, de megmaradt benne a nyelv, szorgalmasan oktatta általános iskolás tanítványait. Hogy egy kicsit fölírzza őket, így szólt hozzájuk: – Egyetlen mondatot kérek, értitek? Egyetlen mondatot, de minél viccesebbet, aki a legnevetésesebbet, a legképtelenebbet mondja, ötöst kap. Persze, jó nyelvtannal! Például: – Já szizsu na skáfe, ülök a szekrényen. Vigyázat, a szigyety rendhagyó ige, jelen idő egyes szám első személyben nem szizyu, hanem mi? Úgy van, szizsu! – A gyerekek izgalomba estek, tanár úr, tanár úr, bolondabbnál bolondabb mondatokat kiabáltak be, az orosz nyelv becse hirtelen fölemelkedett, az órák unalma véget ért.

A Raoul Wallenberg utcai albérletben írta első könyvének, az 1974-es *Éjféli pályaudvarnak* néhány darabját, de hogy melyeket, afelől őt kellene megkérdeznünk, én azt hiszem, az *Idillt* („A házmaster harmonikázik, / ahogy gőzösön szokás, / hajókáznak nénik, bácsik, / mint szemben a zokogás.”), bár semmiféle házmaster nem harmonikázott, ahogy gőzösön szokás, de volt házmaster, húzhatott volna harmonikát, efelől Péntek Imrét kellene csakugyan kifaggatni, de minek. Hagyjuk inkább lebegni a históriát!

Amikor visszatértünk az egyetemre, akkor is együtt maradtunk, sőt a későbbi kilencekkel zártak össze bennünket. Büntetésből egy kollégiumban, a legrohadtabb, a legalja kollégiumban, a Ráday utcában laktunk; eltávolítottak bennünket a Ménesi útról kit-kit különböző kihágási okok miatt (éjszakai élet, nappali véleményhangoztatás, hiszen annyi finom ok létezik azoknak, akik arra szánják magukat, hogy előbb-utóbb összeütközzenek az olajozott sarokvasakon forgó világgal, s mi meg is tettünk mindent, hogy a sarokvasak csikorogjanak), kilenc emberből öten, ami ezért már szép szám, túl van a felén, a kollégium bal szárnyán egy szobában hárman, a jobb szárnyán egy szobában mi ketten Péntek Imrével, mégpedig a földszinten, s felettünk az összes emeleten, az összes szobában öt-hat emelet csupa-csupa lány, kész büntetés tehát, amelyet némelyek ki is használtak, hol ők heverték a lányok ágyában, hol a lányok az övékben, egészen addig, amíg az egyik elhagyott kebel tulajdonosa föl nem jelentette őket az igazgatóságnak, hogy mit művelnek éjszakánként az el nem hagyott lányokkal a fiúk. Mi Filossal (aki köztudomásúan Péntek Imrével azonos) a falak négyszögébe szorított üveges konyhatetőre bámultunk, amelyen esténként patkányok surrantak ide-oda, s kíváncsian nyomták orrukat ablakunkhoz, vagy átmentünk Kiss Benedekhez, Utassy Józsefhez, Oláh Jánoshoz ledöglenni az ágyra, hallgatni és tódítani a dumát. Mi sokkal mozgékonyabbak voltunk, mint ők, Péntek meg direkt sohasem tudott megülni a széken.

Nem csoda, hogy valamikor az egyetem idején egyszer hozzánk, Orosházára is ellátogatott. Megérkeztünk, apám rögtön azzal fogadott, hogy le kellene törni a kukoricát, a mi kis háztáji kukoricánkat, a termelészövetkezetben, ide hét kilométerre, Kardoskúton. Vonatra is ültünk, Imrét bemutattam a gyerekkoromnak, a tanyáknak, a dűlőutaknak, egyáltalán annak a laposnak, amit úgy hívnak: Alföld. Papp Dánielnek van egy szívszorogató példázata az efféle csúfságokra: „A kisorosz mezőkön, ama vizes, mocsaras lapályon, ahol a világon a legszomorúbb az ősz, és legkorhadtabb a fűzek, egy híres nyugati író egyszer megrúgta a földet: „Micsoda sár, micsoda sár! – mondta. – S ezek a bolond lengyelek ezt a sarat hazának hívják!” Péntek Imre nem rúgott bele: – Micsoda lapos föld! – Kérdezősködve, ezen-azon elcsodálkozva ballagott velem az őszi porban. Egy nagy darab tengerben kellett megtalálnunk azt a, mondjuk, negyven sort, ami ránk várt. – Ez az! – álltunk meg az egyiknél. – Ideértünk, ettől a cövektől addig a cövekig a miénk. – Le is törtük a szomszéd kukoricáját, ahogy később apám elmesélte. Ezek után persze belém ült a kötelesség, nem illett, hanem magától értetődően nekem is látnom kellett Imre szülőhelyét. Meg is történt negyven évre rá, 2005-ben. Lentiben, a sátoztató szülői házban már mások laktak, a szülők sem éltek már, nem volt, aki elmesélje, hogy én is meghaltam, a te anyád. Szőlőjük

szélén egy rozoga fabódé düledezett, nagy, egyenetlen betűkkel rá volt meszelve németül, hogy eladó, a vityillót Imre igyekszik visszavenni, álmában már az övé, az elvadult, megvénült tőkét, amelyek aljában, a gazban, a szomszéd-asszony ijedelmére, ahogy a férje panaszoja szemrehányón, kígyók ütöttek tanyát, ide-oda siklanak, tekeregnek, rémületes. Magáé a szőlő? Csináljon valamit! Lehetetlen állapot: óserdő, gyomtenger, kígyórengeteg! Nem nagyon hiszem, hogy Péntek Imre egyszer édent fog teremteni rajta. Túl sok egyéb dolga van. Ezzel tekintettem vissza a házikóra, meg azzal, hogy most már nem vagyok adósa: bejártuk egymás szülőföldjét, turista térképünk van egymásról. Nekem ő nem irodalom, ülünk, beszélgetünk, felhívjuk a másikat, elnézünk Lendvára, kószalunk egyet az erdőben, de mindeközben mégis az – hiába, a költészet hozott össze bennünket. Nemzedékem legjobb költője ki? Péntek Imre.

Szalai Zsolt

Pályaudvari kollázs

Péntek Imrének

Akinek szemébe akarok nézni, annak érdemét tudom;

de a meglepetésért, meg hogy mert szóhoz jutok úgyis, elmondom,
 hogy a győri vásárcsarnok előtt Havertól vettem első köteted –
 az Éjféli pályaudvar szombatira néző kartondobozból
 épülesemre ötven forintért a merész térbe szökkent,
 majd e kanonikus kotorékból feltűnt egy hetvenkilences új látóhatár,
 születésem folyama, s te már szóltál nekem – valamiért
 némaságom évek múltával oldani

a Marikából a bizonytalanba, Győr és Zeg között
 a Zenon IC-én, vonatszagu pályatársakkal,
 Villányival és Sütővel, uni cum laude érkezem,
 s most köröztetlek, nem babérkoszorúval, de e-
 pistolával fenyegetlek, maradj meg ebben a kocsmában,
 félig indulóban, szökést mímelve, mégis egy korsó sörhöz kapaszkodóan,
 hogy odaérjek én is, s együtt emelhessem veled még hatvanötször, mert

Gyerekek! / melója nélkül sehol sem lenne / ez a porba-fingó város!